

partea profesorilor“. Criticul semnaleză și un efect „pervers“ al raportării la creația lui Sadoveanu, care „*cu cât a scris mai mult, cu atât a rămas mai necitit*“ și „a scris enorm“. Observațiile lui Marius Chivu sunt în primul rând de bun simț: „Nu știm exact în ce măsură, dar funcționează foarte bine principiul că nu e nevoie să fi citit prea multe dintr-un scriitor dacă îi cunoști una-două capodopere. Sigur nu e obligatoriu să citești chiar toată opera autorului respectiv, mai ales dacă acesta a scris foarte mult, dar, oare, cât am citit / mai citim noi astăzi din Sadoveanu? Prezența în manual a celor două-trei opere a făcut ca multe dintre titlurile importante ale lui Sadoveanu, cel puțin la fel de reușite artistic, să rămână foarte puțin cunoscute sau chiar străine. În loc să incite și să fascineze prin varietatea tratării temelor și prin evoluția singulară și interesantă a concepției artistice, s-a creat, dimpotrivă, impresia unei opere sadoveniene monotone și plictisitoare“.

Scriindu-și eseul introductiv cu **Sadoveanu și Utopia cărții** (1976) pe masă, dar nu în poziție subalternă, ci ca participant egal la dialog, la dezbateri, Marius Chivu trece repede în revistă temele și motivele identificate de Nicolae Manolescu în opera marelui prozator, observând că „aproape toate implică o doză de însingurare socială, nemaivorbind de condiția însăși a personajelor“. Comentariul care urmează este lămuritor: „Raymond Queneau spunea cândva: «Voyager c'est attendre!»“, iar la Sadoveanu aproape toată lumea călătorește sau se află în drum spre ceva, gata venit sau, dimpotrivă, gata de plecare. Prin urmare, nu e de mirare faptul că și în notele de călătorie durată este prelungită, iar evenimentele sau povestirea se

produc pe fundalul multiplelor și înșelătoarelor chipuri ale așteptării. De aici și senzația de static din majoritatea narațiunilor, de încremenire milenară într-o ordine ce pare să țină mai degrabă de cosmic. Am putea spune că la Sadoveanu așteptarea este agentul narativ prin excelență: ea înlesnește contemplația și tot ea dă apoi impulsul istorisirii: Povestirea suspendă așteptarea, apropie personajele și îi redă timpului calitatea. Dacă la început în spatele povestirii se află simpla așteptare a trecerii timpului, mai târziu personajele își trec timpul așteptând să povestească“. În fine, îmi face o deosebită plăcere să „rotunjesc“ aceste însemnări cu ceea ce scrie Marius Chivu în încheierea textului său: „Poate că temele literaturii lui Sadoveanu vor fi, tot mai mult de acum încolo, resimțite ca învechite pentru cititorul internaut, consumator (*un cuvânt cum nu se poate mai nimerit aici – n. mea*) exclusiv al ficțiunilor timpului său; poate că însăși scriitura sadoveniană, expresivă și misterioasă în sine, nu-i va mai entuziasma pe marginalii lecturii, pe rafinații degustători din underground-ul stilului, dar Sadoveanu va rămâne – *no matter what* – un scriitor cu o gândire artistică fascinantă și dintre cele mai complexe. Revizitarea lui confirmă, cu multe surprize plăcute, o poziție canonică neclintită. Destul pentru ca „scrierile sale să fie *ever-green*-uri oricând reeditate cu succes“.

S-ar putea ca gura și condeiul lui Marius Chivu să-i fie aurite.

În ce mă privește, îmi place să mă iluzionez că așa va fi gustat, receptat, Sadoveanu și în viitorul îndepărtat, chiar dincolo de vremea internauților...

Andrei Milca

PORTRETUL ARTISTULUI LA SENECTUTE: LEONARD COHEN

Moto: „Am auzit despre un om / care rostește atât de frumos cuvintele / încât doar spunându-le numele/ face femeile să i se dăruiască. (*Poem*)

Cât de inspirate sunt versurile din moto pentru a sugera, nonconformist, chiar autoportretul celui care a devenit cântărețul, romancierul și poetul Leonard Cohen! Doi „fani“ ai artistului, purtând același prenume – Mircea – au uitat pentru un moment că unul este profesorul Mihăieș și altul „brand“-ul Cărtărescu și și-au dat mâna pentru a aduna într-un volum tot ceea ce înseamnă esențele creației marelui artist evreu canadian. **Viața, patimile și cântecele lui Leonard Cohen** este o boemă radiografie a unui rebel, făcută de un împătimit al operei acestuia – Mircea Mihăieș, „ajutat“ în traducerea celor 32 de poeme „alese“ de Mircea Cărtărescu (volumul a apărut anul trecut la Editura „Polirom“). Cartea pornește de la câteva recenzii publicate de profesorul timișorean în revista lui H.R. Patapievi, „Idei în dialog“, amplificate în timp și grupate în câteva „binomuri“ eclectice: „vocea

/ nevroza“, „oglindea / balansul“, „lumina / remușcarea“, „ecoul / frustrarea“, „vrajba / durerea“, „alchimia / blândețea“, „angoasa / eșecul“, „noaptea / otrava“, „cruzimea / candoarea“, „prada / femeia“, „verticala / ocolul“, „trecutul / tăcerea“, „lentoarea / hipnoza“ (în partea întâi a cărții, care s-ar lega într-un fel de partea primă a împărțirii poemelor – **Să comparăm mitologiile**); respectiv „rănila / copilăria“, „viul / ratarea“, în paralel cu jocul liric secund imaginat de traducătorul atât de marketat – **Cutia cu mironenii a pământului**. Evident, este o prezumție analogică, nu obligatorie, dar poate că autorii nu au ales întâmplător să-și împartă fiecare „capitolele“ în câte două secțiuni, pentru că *dualul* Cohen, privindu-se în oglindă, nu putea fi judecat decât ca un „dublu“, omul vs. artistul, în perechi de termeni specifici universului său cameleon.

Nu puteau lipsi din această poveste Bob Dylan,

celălalt „poet al rock'n'roll-ului“ (pus cumva într-o antiteză care nu-l favorizează în „lupta“ sa cu L. Cohen – aici Mihăieș este subiectiv, favorizându-și idolul și caracterizându-l depreciativ pe – totuși! – marele muzician care rămâne Dylan!), Joan Baez, Judy Collins – cea care l-a descoperit și promovat pe Cohen în muzică, Joni Mitchell, Mimi și Richard Farina. Dacă aceștia au demonstrat mai mult sau mai puțin talentul lor solistic, Leonard s-a dăruit scenei pur și simplu fără a-și propune să redefiniească paradigma, fără a vrea să demonstreze nimic. Natural și sincer de la primul disc din 1967 (*The Songs of Leonard Cohen*) și până la recentul *Dear Heather* artistul nu și-a dorit să fie pop star („Nu sunt lumina generației mele, nu sunt purtătorul de cuvânt al unei noi sensibilități, sunt doar un compozitor ce trăiește în Los Angeles“ – spunea el în anii '80), dar a devenit un simbol, un misterios „intimist“ dincolo de această modestie și de lungile pauze dintre albume. Mihăieș simte feeling-ul transmis de melodiile celui care nu și-a dorit decât să fie lăsat în pace să creeze ceea ce vrea el, nu ceea ce i-ar impune producătorii: „o aceeași hipnotică monotonie, o aceeași lentoare a frazei muzicale, o aceeași profunzime – atemporală, aspațială... o infinită rotire în cercuri, o alunecare somnambulică“. Adică o muzică necomercială, axată pe Cuvânt, care devine mai important decât sunetul, o *muzică-text*, nu neapărat melodie, ușor snoblush, ușor elitistă, în care predominante sunt carnalul, spleen-ul, extincția, penumbra (nu cu mult diferit de temele «mentorului» său studiat aici, „discipolul“ Mihăieș lucrează la două cărți despre... doliu și bătrânețe!). Cu toate aceste aparente mișcări în cerc vicios creativ, pașii bătuteți pe locul artei care nu l-a făcut vedetă mediatică, evreu canadian a trecut ușor de la roman la poezie și apoi la muzică, debutând la 40 de ani, continuând să scoată albume și la peste 70, neîncercând ca alții să se tot reinventeze, racordându-se modelor, ci fiind mereu același, solemn, profund, „încântător“, cum îl numea cineva. Depășind confuziile unei lumi de sex, droguri, beții și nopți pierdute, Leonard e născut în același an cu Elvis Presley, fără a avea nimic din aura de macho – simbol sfârșind vicios a acestuia. De la hit-ul *Suzanne* până la albumul de aur din 1992, *The Future* (împrumutând piese pentru coloana filmului lui Oliver Stone, *Natural Born Killers*), Cohen n-a făcut vreodată ceva nepotrivit, ceva să nu-l reprezinte – ca paietele și pantalonii mulați, ori spargerea unei chitare pe scenă – reușind să rămână la „înălțimea propriilor standarde“: jumătate luându-se cinic peste picior, că e doar un simulacru de cântăreț, în comparație cu cei din generația lui; jumătate făcând la modul foarte serios ceea ce altora li se părea o joacă superficială. Cohen a pus suflet de poet într-o lume de pseudostaruri popcorn și confetti. Suferind de mania persecuției, venită dintr-un soi de eternă nemulțumire perfecționistă față de studiourile de înregistrări, Cohen a devenit un personaj aparte, cu un public restrâns la începuturi și cu milioane de discuri vândute când a ajuns ceea ce-și dorea de la primul disc: *un cântăreț „bătrân“*, adică arhaic, un muzician parcă ancestral, adică un model de ascultat și respectat, care parcă aduce sunetele dintr-un univers paralel ori imaginar, fiind o chintesență a strămoșilor. „Satir“ ori „pan“ post-

modern, artistul și-a făcut din femei și dragoste axul creației sale – și a avut la viața sa multe „încurcături“ amoroase, mai multe decât piesele pe care le-a dedicat, gentleman, frumoaselor foste „domnite“.

Cântecurile sale *de ură și iubire* persiflează toate genurile și nu-l pot încadra nici în folk, nici în country. Firea sa *întunecată* îl apropie, poate, de morbidul Johnny Cash, dar Cohen are o charismă iudaic-budistă (la senectute s-a convertit la... religia Zen, retrăgându-se într-o mănăstire!), pe care „sudistul“ nu a avut-o. Probabil, Leonard face sofisticat în muzică tot ceea ce Woody Allen a încercat în film: „muzica și poezia devin un fel de a se topi al rostirii“. Călătorind, având o mare dragoste (Nico), depășind sincopel creației și toate stilurile perimate din anii '60 încoace, Cohen își poartă tristețile, sentimentalismul, nostalgia și prejudecățile celui mereu (auto) exilat și *neînțeles*, pentru că epata și stârnea invidii – datorită inteligenței creației sale, care NU era de „consum“.

Primul disc care i se vinde este abia la 55 de ani *I'm your man*, urmat de cel mai bun album al său, *The Future*, unde a fost văzut ca o combinație perfectă de Marvin Gaye și Barry White – moment în care li s-a relevat și altora, care nu avuseseră ochi până atunci, că Leonard descoperă sacrul în cele mai întunecate locuri ale universului jungian: „în sufletul uman“. Introspectiv, muzicianul își afirmă duplicitatea în cântecul din 2001 *In My Secret Life* – de pe *Ten New Songs*, un fel de articulare a mai vechiului hit *Dance Me To The End Of Love*. Temele preferat-ambigue ale lui Cohen, un sadic Eros într-un voluptuos Thanatos, un masochism al trăirii „private“, despărțirea, experimentul, autoironia, se păstrează de la un disc la altul, al *căutărilor și obsesiilor*. Anunțând „*momentul transcendent*“, artistul își propune, septuagenar, să o ia de la capăt, fără teama unui the end pe care și l-a imaginat încă de la vârsta lui Jim Morrison. În *The Reason I Write*, una dintre piesele sale lirice ce-i definesc resorturile de a scrie, spunea: „motivul pentru care scriu / e să fac ceva la fel de minunat precum ești tu /... un om perfect / care ucide“. Este patologicul, obsesivul *creației și al distrugerii ei* – un Pygmalion față în față cu un Nero. M. Mihăieș explică în „rănille copilăriei“ și „vital vs «ratate»“ cele două romane ale lui Cohen, *Frumoșii învinși și Joaca preferată*, unde cerebralul se războiește inițiativ cu exacerbatul dionisiac, motive sub care a stat întreaga existență a maladiv-romanticului Leonard. Cele *32 de poeme* traduse de Mircea Cărtărescu desăvârșesc portretul acestui personaj devenit notoriu, pe măsură ce a îmbătrânit și public când nu-și mai dorea asta (o paralelă cu Andy Warhol sau Truman Capote ar putea fi de discutat). *Comparând mitologiile în cutia de mirodenii a Pământului*, un poet îl tălmăcește pe altul, legând divinul de teluric, imaginarul de real. Sunt cuprinse aici poemele de rezistență *Toată lumea știe, Viitorul, Ora închiderii*, dar și altele, reușit (re)interpretate de Cărtărescu: *Scrisoare, Dar, Călătorie*. „Există unii oameni / ce-ar trebui să aibă munți / să le păstreze numele prin vremuri“. Cu siguranță *frumosul învins* în lupta cu sine însuși, cu tarele sale transfigurate în Creație, cel care ne-a învățat să ascultăm liniștea, Leonard Cohen, ar merita acest lucru.